

טכנולוגיות פריון חדישות: סוגיות חברתיות וביואתיות

22013

מהדורה פנימית

לא להפצה ולא למכירה

22013-5081

New Reproductive Technologies: Social and Bioethical Aspects
Prof. Yael Hashiloni-Dolev

צוות הקורס:

פיתוח הקורס וכתיבה
פרופ' יעל השילוני-דולב

ליווי וייעוץ מדעי
ד"ר נורית קירש

עריכה
ד"ר זהר כוכבי

מק"ט 22013-5081

© תשע"ח - 2017. כל הזכויות שמורות לאוניברסיטה הפתוחה.
בית ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה, הקריה ע"ש דורותי דה רוטשילד, דרך האוניברסיטה 1, ת"ד 808, רעננה 4353701.

The Open University of Israel, The Dorothy de Rothschild Campus, 1 University Road, P.O.Box 808, Raanana 4353701.
Printed in Israel.

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשרר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת ובכתב ממדור זכויות יוצרים של האוניברסיטה הפתוחה.

תוכן העניינים

5	תיאור הקורס ומטרותיו
	פרק 1: טכנולוגיות מונעות התעברות וילודה:
9	בין חירויות האישה להאשמות ברצח וסלקציה
9	א. הגלולה למניעת היריון
12	ב. הפלות
15	ג. תולדות העובר הנגלה
16	ד. המחלוקת על אודות הפלות סלקטיביות
19	ה. פמיניזם והפלות סלקטיביות
21	ו. הפלות מאוחרות
23	מקורות
	פרק 2: טכנולוגיית ההפריה החוץ-גופית ושאלת ראשית החיים הביולוגיים והמשפטיים
25	א. ההפריה החוץ-גופית
25	ב. טרום-עוברים
31	ב.1. נקודת המבט של ההורים
34	ב.2. נקודת המבט המחקרית
37	ג. סיכום: מעמדם של עוברים בזמן הזה
40	מקורות
44	
	פרק 3: דילמות משפחתיות וזהותיות
45	הקדמה
45	א. תרומת זרע וביצית
47	ב. פונדקאות
49	ג. תרומת מיטוכונדריה
52	ד. יצירת תאי רבייה במעבדה (IVG) ושיבוט
54	ה. אבחון גנטי טרום-השרשתי לאחאי תורם
58	סיכום
59	מקורות
60	

פרק 4: בחירה והשבחה של הדור הבא – בין סיכון לשיפור

- 61 הקדמה
61 א. אאוגניקה – אז ועתה
62 ב. הסיכויים והסיכונים במעקב ההיריון החדשני
63 ג. קשיים של אימהות ואבות לעתיד
69 ד. דוגמה לדילמה לא רפואית: בחירת מין היילוד
71 ה. מה צופן העתיד? עריכת גנים
76 מקורות
79

פרק 5: עידן הקרח: זמן ופריון

- 81 הקדמה
81 א. גיל ופריון
82 ב. הקפאת ביציות
85 ג. הולדה לאחר המוות
90 מקורות
96

פרק 6: טכנולוגיות פריון בישראל בהיבט השוואתי

- 97 הקדמה
97 א. ההקשר הישראלי
99 ב. ראשית החיים ביהדות בהשוואה לעמדה הקתולית
101 ג. דור ישרים
102 ד. סוגיות משפחתיות והשוואה לאסלאם
107 מקורות

תיאור הקורס ומטרותיו

משחר ההיסטוריה ניסו בני האדם לשלוט בתהליכי הפיריון והרבייה: בעיתוי הפיריון והלידה, במספר הילדים שיביאו לעולם, במינם ובבריאותם. אבל רק מאמצע המאה העשרים ואילך יצרו טכנולוגיות פיריון חדישות, המבוססות על ידע מדעי מתקדם מתחומי הרפואה והביולוגיה, הבדל מהותי ביכולת השליטה של המין האנושי בהיבט מרכזי זה של קיומו. ראשיתו של השינוי באה לידי ביטוי בהפרדה בין יחסי מין ופיריון ובפיתוחם של אמצעי מניעה יעילים. בהמשך הפיריון הופרד מיחסי המין, עזב את עולמם האינטימי של בני הזוג ההטרוסקסואלי, נרד למעבדה ומשם והלאה לקח חלק במהפכה של סדרי עולם מסורתיים.

כיום טכנולוגיות פיריון מגוונות מאפשרות ללדת בכתולין, להתעבר מגבר מת שזרעו נשאב לאחר מותו, לשאת עוברים שמבחינה גנטית אינם עובריה של האישה ההרה (פונדקאות), לערוך אבחונים גנטיים של עוברים וטרומ-עוברים, לבחור את מין היילוד, להרות אחרי גיל המעבר ועוד. לאור זאת, תהליך הרבייה הפך מאירוע פרטי וזוגי, להליך שבו שותפים מערכת הבריאות והמדינה על תקנותיה, הסדריה הכלכליים וחוקיה.

טכנולוגיות פיריון הן כר פורה לבחינת היחסים בין מדע וחברה. חוקרים מתחום ה-STIS (Science, Technology and Society), תחום אינטרדיסציפלינרי העוסק בקשר שבין מדע טכנולוגיה וחברה, מאמינים כי טכנולוגיות הן תוצר של ידע מדעי המשולב עם גורמים פוליטיים, כלכליים ותרבותיים המעצבים זה את זה הדדית. ומכאן, שיש להבין וללמוד טכנולוגיות חדישות בהקשר של יחסי כוח חברתיים, נורמות תרבותיות, עמדות מוסריות ואינטרסים מגוונים.

ואמנם, טכנולוגיות הפיריון החדשות הן מקור בלתי נדלה לדיונים ביואתיים, משפטיים וחברתיים סוערים, שכן הן טורפות סדרי עולם שנדמו עד לפני זמן לא רב לטבעיים ובלתי ניתנים לשינוי, ומערערות מושגים תרבותיים בסיסיים מתחום השארות והמשפחה, המגדר, הגוף והטבע, ואף את עצם הגדרתם וגבולם של החיים עצמם. לדוגמה, מושגי ההורות המקובלים אינם מובנים עוד מאליהם במצב שבו ייתכנו שלוש אימהות: אחת גנטית, שהיא תורמת או מוכרת הביצית, שנייה הנושאת את ההיריון, הלא היא הפונדקאית, ושלישית שהילד בא לעולם מזרעו של בן זוגה, והיא האם שתגדל אותו והוא יהיה ילדה החוקי. הטכנולוגיות החדשות מאפשרות גם לעצור את הזמן, למשל על

ידי הקפאת ביציות ושימור הפריון אל מעבר לגיל הפריון הטבעי ועמוק לתוך החצי השני של החיים. בנוסף, הטכנולוגיות שבהן אנו עוסקים מטשטשות את הפערים בין החיים למוות, כשהן מאפשרות התעברות ממיי שהלך לעולמו, ואף יוצרות צורות חדשות של קיום אנושי שלא היו קיימות בעבר, כמו טרום-עוברים במעבדה.

מטרת הקורס הנוכחי היא להכיר את הטכנולוגיות המרכזיות בתחום הפריון כיום, את הדילמות העיקריות שהן מעוררות ואת העמדות המגוונות בזירות העימותים על אודותיהן. נדון בעמדות המבקשות להגביל את המחקר, הפיתוח והמימון של טכנולוגיות מסוימות ואת השימוש בהן, וכן בעמדות הפוכות המצדדות בהתרת המחקר של מגוון טכנולוגיות ובשימוש בהן, ואף במימון הציבורי. בעוד צד אחד במחלוקת מגייס לצדו שלל טיעונים ומתריע מפני מגוון רחב של סכנות גלומות בטכנולוגיות השונות – מניצול נשים, רצח (של טרום-עוברים ועוברים) ועד פגיעה בבריאות דורות העתיד, טוען הצד שמנגד בזכותן של הטכנולוגיות השונות, בעיקר בשם המזור לחולי וחירויות הפרט שהן מאפשרות את מימושן. במהלך הקורס נכיר את הטיעונים השונים ונסה לרדת לשורשם של התקוות והפחדים הגלומים במהפכת הפריון. בתוך כך נתייחס הן למחקרים הקלאסיים שפתחו את הצוהר לשאלות העקרוניות בתחום, והן לסוגיות העדכניות ביותר המתעוררות חדשות לבקרים במקביל לפריצות טכנולוגיות.

הקורס אינו מוגבל להקשר הישראלי, ועוד ניווכח כי מדינת ישראל נחשבת לחדשנית ומתירנית במיוחד בהשוואת בינלאומיות ביחסה לשימוש בטכנולוגיות פריון. עם זאת, ההיבט המקומי שב ומופיע בחומרי הקריאה ובמחקרים הנלמדים במסגרת הקורס, שרבים מהם מציגים את ההקשר המקומי תוך ניסיון להתחקות אחר ייחודו.

הקורס מאורגן במתכונת של שישה פרקים, כשכל אחד מהם בנוי סביב דילמה מרכזית המהווה ציר שסביבו נידונות טכנולוגיות שונות, או היבטים מסוימים שלהן.

הפרק הראשון עוסק בטכנולוגיות מונעות התעברות וילודה ובמתח שבין חירויות האישה להאשמתה ברצח וסלקציה.

הפרק השני מציג את פריצת הדרך שבטכנולוגיית ההפריה החוץ-גופית ואת הבעייתיות של סוגיית ראשית החיים – הן בהיבט הביולוגי והן בהיבט המשפטי.

הפרק השלישי עוסק בדילמות משפחתיות ובדילמות של זהות שמתעוררות בעקבות שלל טכנולוגיות פריון, כגון תרומות זרע, תרומת ביצית ומיטוכונדריה, פונדקאות, יצירת תאי רבייה במעבדה, אבחון גנטי טרום-השרשתי ושיבוט.

הפרק הרביעי מתמקד בטכנולוגיות המאפשרות לברור או "להשביח" את הדור הבא, ובתקוות ובסיכונים הגלומים בהן.

הפרק החמישי עוסק באפשרות להקפיא את הזמן ואף לחצות את גבולות החיים והמוות, באמצעות הקפאת תאי רבייה, דחיית גיל הפריון והולדה לאחר המוות, ובקונפליקטים המגוונים הכרוכים בכך.

הפרק השישי עוסק בטכנולוגיות פריון בישראל בהיבט השוואתי, ומספר את הסיפור הישראלי על ידי בחינת הדרכים השונות של היהדות, הנצרות והאסלאם להתמודד עם האתגרים שהטכנולוגיה הדרוהרת מציבה.

